

MOSS MDG VALGPROGRAM 2023–2027

Innhold

Et medmenneskelig samfunn i økologisk balanse.....	2
Samferdsel, landbruk, natur og miljø	3
Næringsliv, industri og landbruk.....	6
Naturvern, dyrevern, kulturminnevern og friluftsliv	8
Planer, byutvikling og arealbruk	10
Helse, mestring og livskvalitet	13
Oppvekstmiljø og utdanning.....	15
Kultur, aktivitet og inkludering -idrett og frivillighet.....	17
Kommunens drift, økonomi, administrasjon og demokrati.....	18

Et medmenneskelig samfunn i økologisk balanse

MDG sin visjon er «Et medmenneskelig samfunn i økologisk balanse».

Vår politikk bygger på å ta vare på hverandre, uten å ødelegge vårt livsgrunnlag. Vi sikter mot et nullutslippssamfunn samtidig ivaretar artsrikdom og natur.

Utfordringene knyttet til livsgrunnlaget vårt kommer av overforbruk og skjevfordeling av ressurser. Helhetlig ressursforvaltning og solidarisk fordeling er forutsetninger for å lykkes. Vi vil at samfunnet tar større ansvar, og raskere svarer på disse utfordringene med politikk som utgjør en forskjell både i kommunene, fylkeskommunene, i nasjonen og globalt.

Vår politikk bygger på dette når vi skal utvikle gode bomiljø og oppvekstvilkår som gir høy livskvalitet for menneskene i samspill med miljøet. Vi vil tilrettelegge for nye grønne jobber som ikke går ut over vårt livsgrunnlag. Transport av folk og varer må ta hensyn til myke trafikanter, natur og dyrkbar jord. Dette utgjør hovedlinjene i all vår politikk.

Moss har store forskjeller i levekår samtidig som kommunen står foran store prosjekter både i sentrum, på Høyda, Halmstad og i Nordre bydel i tillegg til dobbeltspor- og riksvei. MDG vil bidra til at disse prosjektene skaper et bedre grunnlag for folk og natur i mange tiår fremover.

Moss, Norge og verden må intensivere arbeidet med reduksjon av utslipp og iverksette tiltak som bidrar til at vi når klimamålene våre. Moss består av hav, skog, jorder og innsjø og vi må også bidra til vern av 10% skog og 30% vern av havområder som avtalt på den 15. FN-konferansen i Montreal. Det er nylig innført integrerte klimaregnskap og -budsjett i styringen av kommunen og vi har derfor bedre oversikt enn noensinne, selv om innføringen av tiltak mot klimaendringene går for sakte. Samme metode vil vi bruke for å få utvikle et arealregnskap med oversikt over hvordan vi bruker areal i kommunen, med et klart mål om å ikke bygge ned ytterligere natur eller dyrkbar mark.

Politisk mot og lederskap trengs for å skape endringer, og hittil har vi fått til store gjennomslag ved å være en del av et styringsflertall. Vår politikk er nå formulert i mange vedtatte planer og enkeltsaker, men mye gjenstår. MDG ønsker å fortsette å bevare, utvikle og transformere Moss i pakt med naturens grenser.

Vi ønsker innspill og dialog med innbyggerne i kommunen, og vil være ærlige og tydelige slik at vi er troverdige for våre velgere. Ta gjerne kontakt om du har spørsmål eller innspill til vår politikk.

Samferdsel, landbruk, natur og miljø

Et av kommunens store fortrinn er lokaliseringen ved fjorden og samferdselsårene øst/vest og nord/syd mellom Norge og utlandet. Dette gjør oss attraktive for næringslivet og byr samtidig på både muligheter og utfordringer for oss som bor her. Hvordan vi bruker våre arealer til bolig, næring og transport er avgjørende for hvordan vi kan ta vare på menneskene som bor her, naturverdier og dyrkbar jord.

Det er derfor viktig at samferdselsløsningene sees i sammenheng med utviklingen av byens sentrum, de ulike bo- og næringsmiljøene, jordvern, og miljøet på land og i fjorden.

Moss er i dag fortsatt svært bilbasert, og tilretteleggelsen for at flere vil og kan bruke buss, sykkel og gange oftere går fortsatt altfor sakte. Dette gjelder også i kommunens tettsteder og bysentra som Halmstad, Larkollen, Kambo og Høyda. Mange av samferdselstiltakene bestemmes av kommunen selv, men mye avgjøres av Staten ved Statens Vegvesen (RV19 og fergesambandet) og Bane NOR, og Fylkeskommunen (for fylkesveier, som Kanalbrua og Helgerødgata med tilhørende sykkeltiltak, samt hele busstilbudet).

Der kommunen ikke selv har ansvar må det jobbes gjennom å påvirke og å beskrive behov fra kommunens side. Bedre koordinering av tiltak mellom alle aktuelle aktører og større satsing på bedre busstilbud er sentralt her.

Vi vil på generelt grunnlag prioritere å vedlikeholde bedre de veiene vi har, før vi bygger nye. Vi vil også legge til rette for bedre sambruk av eksisterende veiareal, slik at alle trafikantgrupper ivaretas. Ved god prioritering mellom trafikantgrupper kan vi tydelig sette myke trafikanter og kollektivtransport øverst, før privatbilistene, der dette er hensiktsmessig og arealet er begrenset.

Vi er for at el-bilene fortsatt har fordeler for å bidra til overgangen fra fossilbiler, men jobber samtidig for at vesentlig mer av trafikken i Moss foregår uten bruk av privatbil, ved å legge bedre til rette for alternativ fremkommelighet. Fossilbilene står for både klimagassutslipp og lokal luftforurensing, men alle biler gir veislitasje, støy og ulykker, i tillegg til å ta stor plass. Vi ønsker forsøk med sentrumsnære bussruter med selvkjørende busser og et bedre tilbud med «hent meg»-tjenester som Flexx. Busstilbudet generelt må bedres vesentlig og det må være lettere og tryggere å ferdes per sykkel og til fots. MDG vil arbeide for at Moss får en ordning å la [bypakke](#) der bompenger kan brukes til å finansiere kollektiv og sykkeltiltak.

Jernbane og havn

MDG er svært positive til jernbanesatsing generelt. Frakt av folk og gods med jernbane er mest effektivt både med tanke på bruk av areal og energi. Moss og Østfold ligger sentralt i forhold til transportkorridorer mellom Oslo og utlandet, både for togtransport mellom byer og tettsteder i Østfold, men også som ledd i en satsing på grensekryssende høyhastighetsbane til Sverige og videre til Europa. Moss kommunes politikere kan kun påvirke indirekte på slike prosesser.

Vi i MDG Moss har hele veien vært svært kritiske til plasseringen og utformingen av den nye jernbanetraséen gjennom Moss sentrum og tilhørende stasjon, både med tanke på samfunnsnytte, kostnad og risiko for kvikkleireskred. Vi mener prosjektet må jevnlig vurderes kritisk med tanke på konflikt med andre samferdsels- og byutviklingstiltak, kostnad, områdestabilitet, risiko og tidsbruk, og dermed samlet samfunnsnytte, og mulige alternative løsninger med mindre ulempe samlet sett.

MDG i Moss vil:

- Legge godt til rette for samordnet kollektivtilbud mellom tog og buss.
- Arbeide for oppslutning for å redusere usikkerhet om faregrad og gjennomførbarhet av jernbanestasjonen på Moss havn og Riksvei 19.
- At buss, sykkel og bilparkering samordnes med riktig prisnivå slik at det lønner seg å velge buss og sykkel til stasjonen.
- Bygge tilstrekkelig kapasitet for trygg sykkelparkering under tak, med gode sykkelveier til stasjonsområdet.
- Opprette tjeneste for sikker lagring av sykkelutstyr som hjelmer og batterier ved togstasjonene for å gjøre det mer attraktivt å bruke el-sykkel til stasjonen.
- At bilparkeringsløsninger ved kommunens tre togstasjoner er arealeffektive, med p-hus der presset på areal er størst.
- At det legges frem en strategisk gods- og havneplan for Oslofjordregionen for å sikre mest mulig miljøvennlig transport.
- Vi ønsker en utredning om miljøeffekter og gevinster ved havnedrift i Moss med vurdering av hvilke alternativer som finnes for godstrafikk i Oslofjorden. Det bør også belyses alternativ bruk av arealet i Værila som havna disponerer nå.
- For å støtte havn i Værila må det fremlegges en utredning som tydelig viser tilstrekkelige positive miljøeffekter av en havn i nettopp Moss.
- At risiko og sårbarhetsanalyser som beskriver risiko og grunnforhold holdes løpende oppdatert og kommuniseres tydelig ut til samfunnet.
- Jobbe for at flest mulige skip som ankommer Moss havn skal kobles til landstrøm.
- At kontainertransport mellom havna og godsterminaler skal elektrifiseres og gå utenom rushtider.
- At det skal ikke tillates utdyping av grunner i innseilingen til Moss havn.
- At sjødeponi av masser ikke skal tillates.

Riksvei 19 og trafikkutfordringer

MDG i Moss vil:

- Fjerne fergetrafikken (RV19) gjennom Moss sentrum ved å legge mest mulig av veien i tunnel mellom fergeanløp og E6.
- At Samferdselsdepartementet må utvide SVV sitt oppdrag for RV19 til å omfatte eventuell flytting av fergeleiet.
- Ikke bygge for økt veikapasitet da det leder til økt biltrafikk, og vi vil bruke virkemidler aktivt for å oppnå nullvekst i all biltransport.
- At dersom RV19 må gå gjennom Moss skal den bygges med så lite inngrep som mulig, og med så liten barriereeffekt som mulig, som for eksempel vei i kulvert.
- At det ikke kan rives flere hus i sentrum for RV19 og jernbane.
- At hensynet til gode lokale bomiljø og sentrumsutvikling må være førende for RV19.
- At så stor andel av veien som mulig må legges i tunell uavhengig av trasé.
- At Moss kommune forhandler om en byvekstavgift med staten der «Bypakke» for gode tiltak for kollektiv, sykkel og gange inngår.
- At den nye kanalbrua bygges med kapasitet for kollektivfelt og gode løsninger for syklende og gående.
- At midlertidige kanalbru må bygges så skånsomt som mulig for Kanalparken og bør inngå som en fremtidig styrking av gang- og sykkelveinettet.
- At det bygges to gang/sykkelveier over kanalbrua, nord og syd for kanalbrua.

Sykkel, gange og kollektiv

MDG i Moss vil:

- At med unntak av sentrale trafikkårer skal bygatene anlegges slik at gående, syklende og kollektivtransport prioriteres foran biltrafikk.
- At busstilbudet generelt bedres, både bynært, men også til og fra tettsteder som Halmstad og Larkollen.
- At i bykjernen skal bilen «være gjest» på de gående og syklende sine premisser.
- At flere skal finne det lett, lønnsomt, trygt og praktisk å velge buss, sykkel og gange på sine hverdagsreiser.
- At det må finnes et tilstrekkelig antall HC-parkeringsplasser, med hensiktsmessig plassering.
- At tiltakene i Sykkelplanen realiseres så fort som mulig slik at det oppnås et sammenhengende hovedsykkelveinett.
- At det skal bygges sykkel- og gangbro mellom Krapfoss og Nesparken, fordi fremkommelighet for syklister er dårlig og busstilbudet fraværende fra Krapfoss.

- Ha billigere og bedre busstilbud, og kampanjer for å endre mossingenes reisevaner. Dette kan gjøres gjennom en *bypakke* slik de har i nedre Glomma.
- At det inkluderes tiltak for god fremkommelighet for busser og syklistere i alle planer for dagens veinett.
- At rutetidene for buss tilpasses togtidene bedre.
- Fortsette oppgraderingen av busstoppene så de har leskur med benk og sanntidsinformasjon.
- At busstilbudet suppleres med Flexx-buss.
- At det innføres prøveordning for selvgående busser på enkelte strekninger, som til og fra innfartsparkeringer og bydeler som Høyda og sentrum.
- At det skal prøves ut selvgående elektriske ferger etter hvert som byen vokser og det blir mer aktuelt å bruke vannveiene våre som del av trafikkløsningene.
- At heldagsparkering fortrinnsvis skal skje i dagens p-hus eller på innfartsparkeringer, som Myra, Fiske, Melløs, Høyda, Tigerplassen mm.
- At det legges til rette med tilstrekkelige ladestasjoner for el-biler utenfor sentrum.
- At hovedregel i kommunen bør være parkering på egen tomt, ellers tillatt ved egne skiltvedtak.
- At ordninger for beboerparkering innføres der fremkommeligheten er for dårlig for myke trafikanter eller ved utstrakt parkering for andre enn beboerne
- At alle større arbeidsplasser i tettbygde strøk, også kommunale, oppfordres til å tilby sikker sykkelparkering.
- At sykkelparkeringstilbudet på jernbanestasjonene utvides i takt med behovet, og suppleres med oppbevaringsskap for hjelm, sykkelbatteri osv.
- At det i den gamle jernbanetraseen etableres sykkelvei, eller tilbakeføres til matjord, der det er aktuelt, fra Dilling til Molbekk.

Næringsliv, industri og landbruk

Et bærekraftig lokalsamfunn trenger private arbeidsplasser i et velfungerende næringsliv. MDG vil gjerne stimulere til at flest mulig av de som bor i vårt område også kan jobbe her. I dag har vi en netto utpendling av folk som har viktig kompetanse som vi heller ønsker at kan skape verdifull næring her i stedet. Kommunen organiserer sin næringslivssatsing i dag gjennom Mosseregionens Næringsutvikling (MNU). MDG vil være pådriver for at privat næringsliv og industri utvikler seg i så bærekraftig retning som mulig, både med tanke på energi, ressursgjenvinning, arealbruk og transport. I tillegg ønsker vi å legge til rette for at kommunens innkjøpstjenester brukes for å bidra til at produkter, varer og tjenester kan få økt lønnsomhet og utgjøre nye løsninger for hvordan vi kan leve innenfor jordas tålegrenser.

Østfold er et av landets aller beste jordbruksfylker, både ved naturgitte forutsetninger med godt klima og mulighet for et stort mangfold av

landbruksprodukter. I tillegg er det høy kompetanse hos bøndene, og kort vei til varemottaks- og videreforedlingsbedrifter. Dette representerer en mulighet for et mangfold av bedrifter, gårdsbasert turisme og «grønn omsorg» som bør stimuleres og utvikles videre.

MDG i Moss vil:

- Styre etter «transformasjon og gjenbruk fremfor bruk av nye areal», med mål om arealnøytralitet.
- Etablere arealregnskap og -budsjett slik vi har fått til på klimagassutslipp.
- At dyrkbar jord aldri skal brukes til næringsformål, ei heller myr og våtmark.
- At det skal søkes regionalt samarbeid for å finne næringsareal som gir minst mulig skade på naturverdier, herunder biologisk mangfold og karbonbinding.
- Ha økt karbonbinding i jordsmonnet som viktig klimatiltak og kommunen skal delta i 4 promille-initiativet, som er å binde mer karbon i jord- og skogbruket.
- Kartlegge kommunens ulike areal for innhold av karbon i jordsmonn som grunnlag for arealdisponering.
- At «Å fremme lokalt næringsliv» skal være et fortsatt tydelig kriterium ved kommunale innkjøp som et viktig stimuli til lokalt næringsliv.
- At kommunen skal bestrebe seg på å bruke miljøsertifiseringsordninger som Svanemerke, Fairtrade, Debio, i sine innkjøp der dette gir best miljøeffekt.
- At kommunen skal videreutvikle ordninger for bildeling og leasing av el-sykkel for ansatte, og bidra med viktige erfaringer for slik delingsøkonomi.
- At det skal gjennomføres minst ett forsøk i kommunen på 6-timers dag i kommende periode.
- At Østfold og Follo Nyskapingfond i regi av Mossregionens Næringsutvikling AS skal utvikles i tydelig retning for nye grønne løsninger.
- At kommunen skal stimulere mangfoldet i landbruket ved å kjøpe tjenester som «grønn omsorg», «Inn på tunet», lokalt produsert mat og opplevelser.
- At alle nye kommunale byggeprosjekter utføres med høyest mulig miljøsertifisering.
- At kommunen i samarbeid med næringslivet skal bidra til at Moss skal være på topp 50 i NHOs kommunerangering for næringslivet.
- At arbeidet med å utvikle kommunens evne til å imøtekomme næringslivets behov fortsatt skal være en tydelig satsing.
- At det innføres kommunal støtte for etablering av strømsparetiltak som for eksempel solenergi på tak og varmpumper for private husholdninger.

- At kommunale støtteordninger for energisparing innrettes for å virke sosialøkonomisk utjevne med tilhørende gode kriterier.
- Arbeide for at ledige lokaler i sentrum kan fylles med midlertidige konsept som Pop-up shops, midlertidige forretningskonsepter og aktiviteter.
- At Movar sin håndtering av vann, avløp og renovasjon samordnes med best mulige løsninger for gjenbruk av ressurser, fornybar og sirkulær energibruk.
- At Movar videreutvikles for best mulig plassering og tilretteleggelse av anlegg og infrastruktur med tanke på transport og miljøbelastning generelt.
- At alt avfall under kommunalt ansvar skal håndteres etter sirkulærøkonomiske prinsipper, herunder gjenbruk av bygningsdetaljer, møbler og lignende.
- At det legges til rette for nyoppstartede virksomheter, lokaler for arbeidsfellesskap og andre former for næringsutviklingsstøtte i sentrum.
- At dyrka mark som ligger bundet i arealplanen til næring eller boligbygging tilbakeføres til LNF (landbruk, natur og friluftslivsformål) om mulig.
- Legge til rette for flere reparasjonsbutikker i Moss.

Naturvern, dyrevern, kulturminnevern og friluftsliv

Moss kommune rommer store naturverdier med sin variasjon i naturtyper med ulike skogstyper, kulturlandskap, fjord og ferskvann. Vi har et unikt biologisk mangfold i en rekke vernede naturområder. Det er viktig at slike lokale verneverdier forvaltes i tråd med overordnede

nasjonale interesser, og vi støtter at kommunen ikke lenger skal ha forvaltningsansvar for kommunens mange verneområder.

Vi har en rekke kulturminner fra steinalderlandsby i Rygge, Værne kloster, og til nyere kulturminner som bygårder og herregårdene på Jeløy. Vi mener det er et ubrukt potensial for opplevelser og økt lokal kulturbevissthet som kan hentes ut ved å tilrettelegge mer med kultur- og naturstier, på naturens premisser selvfølgelig. Søppelkasser, og plastplukkestatjoner er viktige bidrag for å holde det så ryddig og pent som mulig. Skånsom parkering, toalett der det er hensiktsmessig, samt god buss- og sykkelforbindelse, vil ytterligere styrke naturopplevelsen og redusere naturbelastningen. Gode natur og kulturopplevelser er bra for sjela og folkehelsa.

MDG i Moss vil:

- Redde Oslofjorden gjennom å:
 - Legge til rette for elektrifisering av fritidsbåter, mottaksanlegg for båtseptikk, og tilby skrogrenseutstyr for småbåter.
 - Rense Nitrogen og andre næringsstoffer fra alt av avløp.
 - Rydde og restaurere sjøbunnen i Mossesundet og kreve fjerning av Norvard.
 - Fortsette arbeidet med å fjerne plast, søppel og gamle fiskeredskap i og langs sjøen, og følge opp forbudet mot dumping av snø i fjorden.
 - Støtte tiltak som fjerner ulovlige inngrep og tiltak langs fjorden som gjerder, brygger osv..
 - Si nei til større inngrep i fjorden som deponi, sprenging og graving, med mindre det er nødvendig av miljøhensyn.
 - At det skal etableres flere marine reservat med lokal fredning av hummer slik at hummerbestanden øker som slik restaurere annet liv i fjorden også.
 - Restaurere ålegrasenger og bløtbunnsområder, som er svært artsrike og viktige marine naturtyper.
 - Knuse (eller plukke og spise) stillehavsøsters gjennom praktiske aksjoner og god rådgiving.
- Gjennomføre tiltak foreslått i den nye Naturmangfoldplanen med restaurering av tapt biomangfold, og gode skjøtelsesplaner Respektere den nyetablerte «markagrensa» og si nei til nye etableringer i naturen i Mosseskogen, Mossemarka og Nordre Jeløy.
- Fortsette arbeidet med Trolldalsbekken, og beskytte Gunnarsbybekken bedre og restaurere andre bekkedrag, inklusiv sikre kantene mot erosjon.
- Samarbeide med Foreningen for Jakt & fiske som gjør en viktig jobb med restaurering av bekker og tilrettelegge for sjøørreten.
- At naturtypekartleggingen og forekomster av rødlistede arter skal vektlegges tungt ved forslag om arealbruksendring.
- At plukking av søppel i parkene og veikantene før kantslått innføres som del av rutinen for slått, for å hindre spredning av søppel i småbiter til fare for miljø, dyr og folk.
- At veisalt skal brukes minst mulig.
- Kommunen skal fortsatt praktisere svært restriktiv bruk av sprøytemidler og da helst kun til bekjempelse av svartlistearter.
- At åletrappa i Mossefossen skal vedlikeholdes og det skal fortsatt arbeides med restaurering av sjøørretbekker.
- At ved all kommunal anleggsvirksomhet skal det kartlegges forekomster av svartelistearter slik at disse ikke spres med flytting av jordmasser.
- Fortsette å sørge for støtte til dyrebeskyttelsens innsats for eierløse dyr, ved deres kampanjer for merking, sterilisering og omplassering.

- Øke tilretteleggingen av Mossemarka for sikker aktivitet, med tiltak for minst mulig naturbelastning som følge av terrengsykkel og hest i naturen.
- Legge bedre til rette for gode naturopplevelser gjennom samarbeid mellom aktører som bruker Norødegården om bruk av fasiliteter der.
- At det skal etableres flere hundeluftegårder i større bydelsutviklingsprosjekter og ved turmål, til glede for hundene selv, deres eiere og andre skuelystne.
- Stimulere til bruk av den statlige økonomiske støtteordningen «frivillig vern» for skogbruket.
- Bidra til bevissthet og kultur for at skogbruket legger større vekt på verdier knyttet til friluftsliv og rekreasjon, unngå hogst i hekke og yngletid.
- Jobbe for mer bruk av plukkhogst og andre lukkede hogstformer fremfor flatehogst.
- At kommunen innfører at skogeiere melder til kommunen før hogst.
- Vurdere om enkelte produksjonsformer i landskapsvernområdene våre, er i strid med verneformålet, som for eksempel produksjon av ferdigplen.
- Vi ønsker landskapsvernområde for hele Vansjø for å sikre området med verdier for bl. annet biologisk mangfold, rekreasjon og som drikkevannskilde.

Planer, byutvikling og arealbruk

Moss MDG jobber for et mer miljøvennlig samfunn der dyrkbar jord vernes, natur og friluftsområder tas vare på for fremtidige generasjoner og er tilgjengelig for alle.

En av Moss kommunes viktigste prioriteringer fremover er å redusere vår påvirkning på klima og natur, samt iverksette tiltak for å redusere påvirkningen fra klimaendringene og tap av biologisk mangfold.

Kommunens planer er et viktig ledd for å endre samfunnet i en grønn og bærekraftig retning. Medvirkning og et bredt kunnskapsgrunnlag fra flere ulike fagmiljøer og innbyggere er viktig for å styre kommunen vår i riktig retning. Det er viktig at kommunen følger opp de planene vi har og bruker dem som et verktøy for den samfunnsendringen vi ønsker.

Rapportering på mål, evaluering og oppfølging av planene bidrar til at de gode intensjonene blir til faktisk endring av samfunnet vårt. Vi mener at planene i kommunen skal stimulere til knutepunktutvikling innen en avstand på 5 og 10 minutters gange fra togstasjoner og busshovedstopp for å gi levende

lokalsamfunn der kollektiv er et godt alternativ, tjenestetilbudet er godt og det er gode møteplasser. Naturverdier som parker, vann, dyrevennlig beplantning, og dyrkingsmuligheter gir gode bomiljø. Samtidig vil vi også fortsatt legge til rette for gode bomiljø i områder der bebyggelsen er preget av eneboliger eller mer spredt bebyggelse gjennom gode lokale tilbud som gang- sykkelvei, samt opprettholdelse av lokalt barnehage- og skoletilbud.

Arbeidet med fagplanen for klimatilpasning er viktig og må være et dokument som aktivt brukes i alt planarbeid i kommunen.

Den nye sentrumsplanen må være et verktøy for at sentrum blir et attraktivt sted å bo, besøke, handle og legge til rette for nye næringer og turisme. Vi ønsker fortetting i sentrum med åpne plasser, fokus på miljøvennlig hverdagsliv, vakker arkitektur og så vi utvikler fjordbyen vår godtok et hyggelig sted å arbeide, handle, møtes og bo.

MDG i Moss vil:

- At kommunen skal være i front i å oppnå fossilfrie-byggeplasser, gjenbruk av bygg og bruke kommunale tak til solceller.
- Gjøre Moss rustet for klimaendringer og være på forskudd med klimatilpasning.
- Legge arealnøytralitet til grunn i planarbeidet for å bevare matjord, naturmangfold, våtmarker og folks tilgang til natur- og kulturlandskap.
- At Moss skal være foregangskommune med krav til klimanøytrale materialvalg og energiløsninger i nybygg, men prioritere gjenbruk av materialer og bygg fremfor å bygge nytt.
- At fortetting skal prioriteres langs viktige kollektivruter med økt frekvens på buss.
- At kommunen skal ha som målsetting at en økt andel av nybygde boliger skal være eie til leie el lign blant annet for å lette veien inn i boligmarkedet for unge i etableringsfasen.
- At i alle nye byggeplaner skal energibesparende tiltak og klimatilpasninger gjennomføres.
- Styrke sentrum på bekostning av Mosseporten og Rygge storsenter for å redusere bilbruken og skape et levende byliv i sentrum både på dag og kveldstid.
- At det i tettbygde strøk tas særskilt hensyn til universell utforming, tilrettelegging for trivsel og byliv.
- At ved etablering og rehabilitering av kommunale bygg skal det samarbeides med nærmiljø for å imøtekomme behov for lokaler til fritidsaktiviteter.
- Videreføre utviklingen av bydelssentrum ved Kambo, Halmstad og Høyda med fokus på godt bomiljø.

- Arbeide for bedre klimatilpasning ved åpne vannårer for å ta unna for styrtregn, regnbed og flomveier som for eksempel fra Flemminghjørnet til Værla.
- Øke kapasiteten på overvannsledninger og tilrettelegge for samfunnsnyttig bruk av gråvann.
- At kommunen må stille strenge krav til utbygging i flom og rasutsatte områder.
- At områder med marin leire kartlegges av geologer med georadar for å skape en 4D-modell av grunnen og gi et vitenskapelig utgangspunkt for fremtidig arealutvikling.
- At ytterligere utbygging av boligkapasitet på Jeløy kun gjennomføres der persontransport ikke er bilbasert og der det ligger godt til rette for sykkel, kollektiv og gange.
- At Værven ikke skal bygges ut før bro og vei som gir alternativ til vekst i biltrafikk er på plass.
- Arbeide for høyskole, fagskole eller annen høyere utdanningsinstitusjon i Moss.
- Sette av områder til alternative boformer i Moss, som mikrohus, kollektiv eller seniorbo.
- At arealfunksjoner, tjenester og varedistribusjon skal planlegges på en måte som reduserer transport- og ressursbehov.
- Sikre strengere praktisering av 100 meters regelen i strandsonen og forsterke arbeidet med å fjerne stengsler langs kysten.
- Kommunen skal være aktiv for å kjøpe opp eiendommer for å øke tilgjengelighet til strandsonen for allmenheten.
- I videre arealplanlegging jordsmonnets karboninnhold skal kartlegges og følge prinsippene i jordløftet og 4 promille-initiativet for å øke karbonbinding i jordsmonn.
- At lag og foreninger skal få særskilt veiledning av byggesaksavdelingen i byggesaker med mål om riktige søknader og reduserte gebyrer.
- At all offentlig prydplanting bør være spiselig og nyttig for folk, fugl, humler og bier.
- At byens parker tilrettelegges for inkluderende aktiviteter for folk i alle aldre med mulighet for urbant landbruk, parselhager, bruke parkene til blomstereng, dyrkingskasser, lek, hundeluftegård, vannbaserte aktiviteter, klatrepark og sitteplasser.
- Videreføre «Blå Flagg»-satsingen på kommunens strender.
- Jobbe for «Grønt Flagg»-sertifisering av barnehager.
- Jobbe for «Grønne Marinaer» i Moss.

Helse, mestring og livskvalitet

MDG jobber for et inkluderende og bærekraftig samfunn med likeverd, aktivitet og livskvalitet fra vugge til grav. Kommunen har et særlig ansvar for folkehelse, omsorgstjenester, rus og psykiatri og vi jobber kontinuerlig for at tilbudet er så godt som mulig.

MDG ønsker et kunnskaps- og kompetanseløft om konsekvenser av langvarige livsstilsutfordringer knyttet til ensomhet, utenforskap, spiseforstyrelser, rusmisbruk, seksuelt og annen misbruk, psykiatri og demenslidelser. Vi ønsker tverrfaglig innsats og samarbeid mellom kommunale, frivillige og ideelle parter.

Vi lever lengre og mange trenger hjelp for å bo i eget hjem så lenge som mulig og vi trenger flere hender til å utføre lovbestemte oppgaver, uten bruk av private aktører. MDG vil løse dette ved å bruke minstekrav til bemanning, som skal styrkes ved økt pleiebehov. MDG ønsker også at aktuelle pårørende med kompetanse kan utføre pleie mot betaling, etter avtale med kommunen. Generelt har mange eldre både lyst og evne til å bidra i samfunnet, og vi vil legge godt til rette for at den ressursen frivillig innsats betyr, kommer til god nytte.

God livskvalitet henger tett sammen med både fysisk og psykisk helse. MDG vil i sin politikk fokusere på forebygging, behandling, livsglede og livskvalitet. Flere mennesker enn før har livsstilsproblematikk som kan forsterkes av inaktivitet. MDG vil fremme god helse ved å tilrettelegge og stimulere til bruk av naturen, også for grupper som sjelden eller aldri drar på tur. Vi vil motvirke inaktivitet og fremme inkludering, helse og livskvalitet ved å sette fokus på likeverd og gode levekår for alle.

Frivilligheten i Moss gjør allerede stor innsats og er svært verdifull for mange menneskers livskvalitet. Å hjelpe andre mennesker oppleves meningsfullt også til de som gir hjelpen.

Vi i MDG er opptatt av mat som kilde til glede og god helse. Kommunens egne kjøkken skal driftes ut fra prinsipper som råvarebasert, ut fra sesong, med høy andel planteråvarer, helst økologiske og lokale. Det skal dessuten jobbes systematisk med å redusere matsvinn til et minimum. Det vi spiser påvirker både oss, dyra og naturen, og kvalitetsmat, matglede og ernæringskompetanse er viktig for både helse og trivsel.

MDG i Moss vil:

- At kommunen eller ideelle organisasjoner skal drifte omsorgstjenestene. BPA beholdes som i dag.
- At private aktører unntaksvis kan gi gode tilleggstjenester.

- At vi tar i bruk og videreutvikle samarbeid mellom omsorgsinstitusjoner og andre tilbydere av tjenester som «Inn på Tunet».
- At minst 30 % av råvarene som kjøpes inn til institusjoner i kommunen skal være økologiske. Det bør tilstrebtes høy andel vegetabiliske råvarer og lokale leverandører.
- At alle omsorgsinstitusjoner skal ha tilgang til nærmiljø som tilbyr opplevelser eksempelvis sansehage, grønnsakshage/dyrkekasser, og flere aktivitetsterapitilbud, som eldrekor, demenskor, og gjerne inkludere dyr i behandling for å fremme trivsel og helse.
- At alle kommunens omsorgsboliger og sykehjem skal sertifiseres som «Livsgledehem», etter målsettingene i planverk «Leve hele livet».
- At «Generasjon M» videreføres.
- At Moss bruker smart teknologi innen helse og omsorg, for å frigjøre kapasitet uten å gå på bekostning av menneskelig kontakt.
- At rapportering som ikke fremmer omsorgsarbeid reduseres, for å gi de ansatte mer tid til å utøve sitt fag.
- At dersom kommunen ikke klarer å gi lovbestemt pleie- og omsorg, kan det avtales lønn til aktuelle pårørende.
- Jobbe aktivt for å redusere sykefraværet i kommunal virksomhet i samarbeid med tillitsvalgte og kommunens ledelse.
- Tilrettelegge for god oppfølging av svangerskap og barseltid som en viktig investering i kvinnehelse.
- At kommunen sikrer tilstrekkelig kapasitet hos jordmor og helsestasjon og legger til rette for at kvinner som ønsker det, kan føde hjemme.
- At Moss skal være prostitusjonsfri kommune, gjennom holdningsarbeid og god støtte og bistand til de som vil slutte med prostitusjon.
- Føre en kunnskapsbasert og human ruspolitikk i tråd med rusreformutvalgets anbefaling. Vi vil forebygge spredning og bruk av ulovlige rusmidler.
- Fortsette å ruste opp det psykiske helsevesenet i Moss.
- Gjøre det enkelt å henvende seg til riktig instans ved psykiske helseutfordringer og støtter «En vei inn», slik at det kjennes trygt å henvende seg for å få hjelp.
- Fortsette å støtte forebyggende og inkluderende arbeid, som for eksempel gjennom Fontenehuset og Frisklivssentralen, og bedre samhandling mellom tjenestene
- tilrettelegge for gode arbeidsforhold for fastlegene, for å sikre rekruttering og en god tjeneste for befolkningen.
- Kommunen skal ta lærdom av koronapandemien og oppdatere krisehåndteringsplaner og beredskapslager.
- Jobbe for inkludering, også ved å øke rekrutteringen til helsefag og sykepleierutdanning, og ved behov, styrke norskkunnskap.
- Innføre bemanningsnormer på sykehjem og omsorgsboliger i Moss kommune.

- Innføre en prøveordning med 6-timers arbeidsdag innenfor offentlige virksomheter hvor arbeidsbelastningen er særlig stor, og/eller for arbeidstakere med småbarn.
- Bekjempe ufrivillig deltid og øke andelen hele stillinger i helse- og omsorgssektoren i samarbeid med partene i arbeidslivet.

Oppvekstmiljø og utdanning

En god offentlig skole skal være hjørnesteinen i skolesystemet og tilby både pedagogisk mangfold og gi tilrettelegging for det enkelte barn. Nærskoleprinsippet er et viktig utgangspunkt for at barn med ulik bakgrunn skal møtes, bygge gode lokalmiljø og lære å respektere hverandre. Vi vil også gi barna en trygg skolevei.

Skolene og barnehagenes naturlige omgivelser skal brukes aktivt og positivt i alle fag for å skape en variert skolehverdag og slik kan integrere fag, fysisk aktivitet og kjennskap til eget lokalmiljø. Skolen har et særlig ansvar for å motvirke polarisering, mobbing, rasisme, sosial ulikhet, og skape tillit til demokrati ved sitt holdningsskapende arbeid. Barn i vår kommune skal ha en god oppvekst med sunn mat, fritidsaktiviteter og kultur uansett foreldres kjøpekraft og ressurser.

Undervisningen skal gi mestringsopplevelse, øvingsmuligheter og evne til selvstendig kritisk tenkning. Tidlig innsats, inkludering og trygge rammer er viktig for gode vennskap og utvikling av egne evner i skolefagene. Ambisjoner og utvikling gir selvtillit og legger godt grunnlag for videre kunnskapstørst. Skolenes utemiljø utvikles med skolehage, områder for uteundervisning og fri lek. Det er viktig at barnehager også ligger i barnas nærområde med tilgang til gode naturområder, mye uteaktivitet og plastfritt dekke på lekeplasser.

MDG i Moss vil:

- At skoledagen skal tilrettelegges for tilstedeværelse og samvær uten sosiale medier og skjermbruk og at bruken av digitale verktøy begrunnes pedagogisk.
- At skolen jobber aktivt for en fornuftig og pedagogisk vurdert bruk av digitale verktøy.
- At førsteklasingene har en lekbasert skoledag og ikke en skjermbasert skoledag.
- At leksefri skole evalueres og eventuelt tilpasses for økt læring og motivasjon etter elevenes læringsbehov.

- At skolen fortrinnsvis bør være leksefri fra 1.-4. klasse, med mulighet for tilpasning for eldre elever.
- Jobbe for å få utdanningsinstitusjon til Moss som høgskole eller universitet, fagskole eller teknologiklynge med utdanningsbedrifter.
- At skolen skal ha miljøarbeidere, skolelos og helsesykepleier og psykisk helsesykepleier eventuelt vaktmester eller andre funksjoner som bidrar til et bedre skolemiljø og trivsel.
- Fjerne krav til rapportering som ikke fremmer læring.
- Etablere Hjertesoner rundt skolene og trygge skoleveier slik at alle kan gå og sykle til skolen. Trygg og tørr parkering for sykler er viktig på alle skoler.
- Øke antallet spesialpedagoger og språkpedagoger i barnehager i Moss. Familier med språkutfordringer må få tettere oppfølging.
- At arbeidet med å forebygge utenforskap starter i barnehagen.
- At elevene fra og med femte klasse kan få valgfag i både praktiske og estetiske fag og fag med fordypning i språk og realfag.
- Innføre sang og musikk i skolehverdagen for å fremme trivsel og læring.
- Styrke satsingen på fritidsklubber/møteplasser for barn og unge.
- Kambo, Jeløy, sentrum, Høyda og Halmstad bør ha ungdomssklubb.
- Jobbe for flere møteplasser for ungdom (15-19).
- At skolen skal bidra til sunn ernæring og økt lek, aktivitet og undervisning i nærområdene gjennom f.eks. prosjekter som «Røre» eller «Hopp».
- At skolene forsterker sitt arbeid innen forebygging av psykisk uhelse. Robust Ungdom, MOT, eller andre programmer testes i ungdomsskolen.
- Styrke PPT tilstedeværelse og samarbeid med skolene for tidlig innsats.
- At skolen skal være reklamefri.
- At skolene og barnehagene i Moss skal ha tilgang til skolehage eller dyrkingsmuligheter. Vekster på skoler og barnehager skal være spiselige.
- At elevene får undervisning om søppel og avfalls «management» i grunnskolen, med «plogging», strandrydding og andre prosjekter som fører til økt bevissthet.
- At skolene forsterker sitt arbeid innen forebygging av psykisk uhelse. MOT, Robust Ungdom eller andre programmer testes i ungdomsskolen.
- At besøk på Inspiria, Movar, kultur, teater og andre turer bør prioriteres i skolen.
- At kultur og undervisningsopplegg for elevene som Hvite busser, Utøyakamp osv. brukes som viktige tiltak mot rasisme, kulturell uvitenhet og utenforskap.
- At det skal gjennomføres prøveordning med «Grønt Flagg» i en eller flere barneskoler og barnehager.
- At alle elever skal låne våtdrakter og trene livredning i sjø på ungdomsskolen, samt få marin biologiundervisning i vann.
- At barn skal skjermes og beskyttes mot trusler, vold og seksuelle overgrep på alle offentlige arenaer hvor de ferdes.

Kultur, aktivitet og inkludering –idrett og frivillighet

Vi vil legge til rette for at mestring, opplevelser, omsorg, skaperkraft og positiv aktivitet sammen med andre skal være viktige ingredienser for å bidra til inkludering, mangfold, livsglede, livslæring og dermed økt livskvalitet.

Moss er og skal være en kulturby med gode arenaer og utøvere innen både teater, musikk, kunst og idrett. Moss har fått ett flott nyoppusset kulturhus. Dette i tillegg til Verket scene gir muligheten for å tiltrekke seg noen av landets beste kunstnere. Vi ser frem til at både scenekunst, musikk og annet kulturliv får plass her. Det er samtidig viktig å legge til rette for mange ulike brukere, både kommersielle og amatører. Kulturskole og bibliotek skal samordnes slik at synergieffekter av beliggenhet, rom-ressurser og administrasjon blir best mulig. Vi vil bidra til liv i sentrum og økt livsglede knyttet til kulturopplevelser, helst ved tilretteleggelse i eksisterende bygninger. Kulturskolen skal gi både breddeundervisning og et spisset tilbud til elever med særlig motivasjon.

Vi mener at kommunens støtte til idrett skal primært rettes mot breddeidretten. Det er viktig at kommunen vedlikeholder godt investeringene i anleggene som er bygget. Når det gjelder arenaer, er MDG i utgangspunktet interessert i gjenbruk, ombygging/modernisering av eksisterende anlegg. Slik sikres mindre CO2-utslipp enn for nybygg og vi unngår unødvendig beslag på natur.

Moss har et rikt «mylder» av frivillige, lag og foreninger, som bidrar med alt fra støtte til pårørende med demens og vennskapsbyer i andre land. Det frivillige arbeidet som legges ned har stor verdi, både for dem som bidrar med arbeidet og for dem som mottar hjelp, støtte eller informasjon. Frivilligheten er en ressurs for samfunnet som genererer uvurderlige verdier.

MDG i Moss vil:

- At kulturskole og bibliotek skal samordnes, helst ved tilretteleggelse i eksisterende bygninger.
- At kulturskolen skal være inkluderende og gi både breddeundervisning og et spisset tilbud til elever med særlig motivasjon.
- Utarbeide en helhetlig lokal plan for mottak av Ukrainske flyktninger, med bolig, skolegang, barnehage, aktiviteter for barn, tolker, og helsehjelp.
- Støtte tilbud om matutdelingssentral som drives av frivillige aktører med kommunen som initiator og tilrettelegger.
- Jobbe for at vanskeligstilte familier får god nok offentlig bistand for å finne en varig bolig av en viss kvalitet.

- At flere nye kommunale boliger må inn i lokale utviklingsplaner der barnefamilier får mulighet til å bo over lengre tid.
- At alle ulike tilskuddsordninger til økonomisk svakerestilte familier holdes utenom når riktig nivå på sosialstønad skal beregnes.
- Tilrettelegge for samarbeid mellom Frelsesarmeen og andre ideelle aktører om utleie av kommunale boliger og for å skape mulighet for nye boligkjøpkonsepser som hjelper flere inn på boligmarkedet.
- Støtte fylkeskommunens prosjekt om Inkluderende russetid. 18-20 åringer må generelt ha flere møteplasser i byen vår.
- Legge vekt på livsmestring, aktivitet, ernæring og fellesskap for å forebygge sykdom og helsemessige utfordringer i alle relevante planer.
- Legge til rette for ideelle aktører som tilbyr slike fellesskap.
- Tilby eldre tilbud som dekker behovet for digital opplæring og kompetanse.
- Fortsette arbeidet for alternativer til gummigranulat på kunstgressbaner, utføre tilsyn og oppfølging for å redusere spredning, samt drive holdningsarbeid for å redusere plast på avveie.
- Utfordre musikkrådet, idrettsrådet og KFU for å kartlegge og sikre at det er variert aktivitet på skolene våre på ettermiddagstid.
- Tilrettelegge og stimulere til at flest mulig barn og unge skal bruke mulighetene i naturen i sitt sports- og idrettsliv som sykkel- og ridestier, klatrevegger, skiløyper og annet løypevedlikehold sammen med økt bruk av Skihytta.
- Videreføre og styrke «Frivillighetens hus» som kraftsenter for alt frivillig arbeid i kommunen.
- Støtte dugnadstiltak som strandrydding, og fremming av urbant landbruk/dyrkningskasser/parsellhager i parker og andre egnede areal.
- Bygge videre på utlånsordninger som «Skattekameret» for sport & fritid til å gjelde verktøy og annet utstyr også.

Kommunens drift, økonomi, administrasjon og demokrati

Kommunens klima- og miljøplan inneholder klimabudsjett, slik at reduksjonen i utslipp følges tett og vi vet hvordan vi ligger an i forhold til nullutslippsmålet, som en integrert del av kommunens budsjett og handlingsplan. Dette verktøyet videreutvikles til det er et fullgodt styrings- og planleggingsverktøy.

Kommunen skal tilsvarende utvikle et arealregnskap, som også inneholder informasjon om grunnforhold og karboninnholdet i jorda etter hvert som det kartlegges.

MDG i Moss vil:

- At klimabudsjettet skal utvikles fra å primært gjelde for kommunale utslipp til å følge utviklingen og bestemme tiltak for å få ned utslipp i kommunen for øvrig.
- Utvikle arealregnskap og budsjett som følges opp tilsvarende som klimabudsjettet.
- I videre arealplanlegging skal jordsmonnets karboninnhold kartlegges og følge prinsippene i jordløftet og 4 promille-initiativet for å øke karbonbinding i jordsmonn.
- Videreføre bruken av støtteordninger for tiltak som til rentbrennende ovner/varmepumper/solcelleanlegg.
- At Movar sitt samfunnsoppdrag må utvides til å samordne avfallshåndteringen inn i et sirkulærøkonomisk regime der også transport og naturbelastning inkluderes.
- At pensjonsordningen kommunen kjøper tjenester av, skal ut av fossil energi.
- Arbeide for løsninger for 6-timersdager, og andre muligheter for å velge kortere arbeidstid.
- Bekjempe ufrivillig deltid.
- Videreutvikle ordningen med at kommunens biler skal inngå i bildelingsordninger.
- At kommunens sykkel-leasingsordning for ansatte videreutvikles.
- At alle kommunale kjøretøy skal være elektriske, og byttes etter hvert gjennom vanlig rullering.
- At anleggsmaskiner i kommunalt eie skal byttes til elektrisk etter som teknologien blir tilgjengelig.
- At kommunen ikke skal drive eiendomsutvikling som krever investering av kommunale midler i risikoprojekt.
- At kommunens engasjement i aksjeselskap, kommunale foretak og interkommunalt samarbeid skal være preget av krav til klima- og miljøvennlige løsninger for å oppnå nullutslippsmålet, og at kommunen som eier følger dette tett opp.

Tenk Nytt – stem Grønt.

Vi er et nytenkende, modig og blokkuavhengig politisk parti med hovedfokus på miljø og solidaritet.

Vi vil i utgangspunktet samarbeide med alle, men har erfart at FrP står for langt unna oss.

Vår støtte vil gå til de som har tar tilstrekkelig høyde for miljø og bærekraft. Vi velger livskvalitet og sosial utjevning, klima, miljø og fremtid for dem som lever nå, de som kommer etter oss, dyr og natur, i et globalt perspektiv.

Vi våger å si høyt hvor mye det haster å bli et klima og miljøvennlig samfunn, og vi forteller hvordan vi skal få det til!

Vi har ikke arvet jorden av våre foreldre,

men lånt den av våre barn.